

EVAKUACE NA PRACOVIŠTI

Bezpečnost a ochrana zdraví při práci dnes již neslouží jen k prevenci před vznikem pracovních úrazů a nemocí z povolání. Její pojetí je mnohem širší. Součástí jsou mimo jiné i bezpečné a škody minimalizující postupy pro případ vzniku mimořádných událostí. Jedním z nich je provedení evakuace zaměstnanců a dalších osob nacházejících se na pracovištích zaměstnavatele.

Zákoník práce v § 102 po každém zaměstnavateli požaduje přijmout opatření pro případ zdolávání mimořádných událostí, jako jsou havárie, požáry, povodně a jiná vážná nebezpečí a **evakuace zaměstnanců včetně pokynů k zastavení práce a k okamžitému opuštění pracoviště a odchodu do bezpečí**. Tento požadavek, jak vyplývá z ustanovení § 12 zákona č. 309/2006 Sb., se vztahuje i na zaměstnavatele, který je fyzickou osobou a sám též pracuje (např. na advokáta, praktického lékaře, veterináře) a na osobu samostatně výdělečně činnou (osobu, jež podniká na základě živnostenského listu).

Zákoník práce však není jediným právním předpisem stanovující zaměstnavateli povinnost řešit evakuaci zaměstnanců a dalších osob ze svých pracovišť v případě vzniku mimořádné události. Mnohem širěji ji řeší předpisy o požární ochraně, především vyhláška č. 246/2001 Sb., o požární prevenci. Z ní vyplývá nejen povinnost ve stanovených případech (pro objekty a prostory se složitými podmínkami pro zásah, provozování činností s vysokým požárním nebezpečím, stanoví-li tak dokumentace PO zpracovaná na základě stanovení podmínek požární bezpečnosti) zpracovat požární evakuační plán, ale též k ověření jeho úplnosti a správnosti, jakož i k ověření účinnosti opatření uvedených v požární poplachové směrnici, provádět minimálně jedenkrát ročně cvičný požární poplach. Má-li tento poplach prověřit úplnost a správnost požárního evakuačního plánu, je nezbytné, aby na něj navázala cvičná evakuace zaměstnanců, případně i dalších osob, jež se vyskytují na pracovištích zaměstnavatele.

Ani tím však nejsou vyčerpány požadavky všech právních předpisů k problematice evakuace. Po zaměstnavateli, kterého krajský úřad zahrnul do havarijního plánu kraje nebo do vnějšího havarijního plánu, je zákonem o integrovaném záchranném systému (č. 239/2000 Sb.) požadováno, aby vůči svým zaměstnancům, jež mohou být dotčeni předpokládanou mimořádnou událostí, zajistil informování o hrozcích mimořádných událostech a o plánovaných opatřeních, varování, **evakuaci**, popřípadě i ukrytí, o organizování záchranných prací a o přípravě k sebeochraně a vzájemné pomoci. Způsob a obsah informování je podrobně rozpracován v ustanoveních § 4 a 5 vyhlášky č. 380/2002 Sb. (poskytování informací o zdrojích rizik vzniku mimořádných událostí a s tím souvisejících preventivních opatření, o varování, evakuaci atd.).

Informovat své zaměstnance o výše uvedených skutečnostech a v případě potřeby zajistit evakuaci má za povinnost, stanovenou uvedeným zákonem, zaměstnavatel, který je vlastníkem, správcem nebo uživatelem technického zařízení, budovy nebo nakládá s nebezpečnými chemickými látkami či nakládá s nebezpečnými odpady a došlo u něj v souvislosti s provozem těchto zařízení nebo při nakládání s uvedenými látkami či odpady ke vzniku mimořádné události (škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činností člověka, přírodními vlivy a také havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací).

K výše uvedeným právním předpisům je nezbytné přičíst další prováděcí předpisy a české technické normy, které řeší některé prvky týkající se zajištění evakuace – například nouzová osvětlení. Problematika evakuace je opravdu velice široká, neboť se netýká jen vlastní evakuace, ale též přípravy na ni (zpracování dokumentace, vybavení prostor prostředky, technické vybavení pro provedení evakuace, seznámení osob, zajištění náhradních prostor a přepravy do nich atd.) a ověření přípravy (provedení cvičné evakuace).

Evakuace je bodem, v kterém se prolíná zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci s požární ochranou a s krizovým managementem. Příprava na evakuaci, jakož i její vlastní provedení musí být proto týmovou záležitostí, nikoliv prací jednotlivce. Management firmy musí podpořit vytvoření kvalitních podmínek pro realizaci případné evakuace, včetně cvičných evakuací.

Provedení cvičné evakuace by nemělo být chápáno jen jako prostředek k nácviku pro případ realizace „ostré“ evakuace v případě vzniku mimořádné události, ale též jako prostředek pro ověření (zpětná vazba) funkčnosti systémů zajištění BOZP, požární ochrany a krizového managementu u zaměstnavatele. Zjistí-li zaměstnavatel, díky provedení cvičné evakuace, například, že evakuace všech osob z objektu, díky dostupnému vybavení prostředky pro evakuaci a díky stavebnímu uspořádání objektu, bude trvat 60 minut, mělo by to být pro něj jasným důkazem, že systém zajištění BOZP, PO a krizového managementu je v tomto objektu zcela nedostatečný a ne se spokojit s tím, že má splněnu povinnost provést cvičnou evakuaci. Pokud se někomu zdá tento příklad nereálný, upozorňuji, že se jedná o příklad z praxe.

Pojem evakuace

Než se však budeme věnovat zajištění řádného provedení evakuace u zaměstnavatele, zastavme se u pojmu „evakuace“. Tou je myšlen předem připravený a určenými orgány řízený, tedy organizovaný, odsun osob, zvířat, materiálů, techniky a zařízení z ohrožených prostor do bezpečné vzdálenosti. Cílem je předejít ztrátám na životech a na hmotných prostředcích.

Je možné rozlišit celou řadu jednotlivých druhů evakuace – všeobecná evakuace, částečná evakuace, plošná, objektová atd. Pro náš účel postačí rozlišení na dlouhodobou evakuaci (je nutné zajistit náhradní ubytování) a na krátkodobou, někdy nazývanou vymístění. U zaměstnavatelů se mnohdy jedná o vymístění, tedy krátkodobou evakuaci, kdy postačí pouhé vymístění osob z ohroženého prostoru. Zaměstnanci, žáci apod. mají kam, po zjištění, že opustili ohrožený prostor, odejít. V některých případech se však může jednat o evakuaci dlouhodobou, například v nemocnicích nebo ubytovnách, neboť zde je nutné do plánované evakuace zahrnout nejen zaměstnance, ale i osoby, jež jsou nějakým způsobem vázány na objekty zaměstnavatele. V tomto případě je nezbytné naplánovat přepravu osob, jejich náhradní umístění, zajištění stravy atd. a to vše zahrnout do dokumentace. Obdobné to bude s předpokládanou evakuací zvířat, které bude nutné někde ustájit, a věcí, jež budou muset být někde uskladněny. Přitom je nutné mít na zřeteli mnoho aspektů, neboť různé předměty vyžadují různé požadavky na jejich byť jen krátkodobé uskladnění.

Dokumentace

Již z dosud uvedeného jasně vyplývá, že každý zaměstnavatel, tedy nejen ten, po kterém to požadují právní předpisy, by měl mít zpracován interní předpis (plán), v kterém bude řešit, jakým způsobem by u něj proběhla evakuace zaměstnanců, jiných osob, zvířat a materiálů

v případě vzniku mimořádné události. Na něj by měla navázat další potřebná dokumentace k zabezpečení této činnosti.

Mnohdy se zaměstnavatel domnívá, že tuto povinnost má splněnu zpracováním požárního evakuačního plánu. Ten však nejenže nemusí být zpracován v každé firmě, ale i tam, kde je zpracován, nemusí plně pokrývat potřeby zaměstnavatele z hlediska zajištění evakuace – například není řešeno náhradní umístění osob, zabezpečení jejich stravy apod. Také v něm nemusí být dostatečně zohledněna specifika, která vznikají při evakuaci z jiného důvodu, než je požár – například bude možné k evakuaci použít výtah, což zkrátí čas jejího provedení. Je nutné mít na zřeteli, že požární evakuační plán upravuje postup při evakuaci z objektu zasaženým nebo ohroženým požárem, nikoliv v jiných případech, např. při vyhrožování bombovým útokem.

Cvičná evakuace

Provedení cvičné evakuace má být prokoukou funkčnosti připravenosti na řešení krizové situace. Z tohoto důvodu je nutná důkladná příprava, jakož i dostatečné vyhodnocení informací získaných provedením cvičné evakuace a stanovení opatření k zvýšení úrovně přípravy na uskutečnění tzv. ostré evakuace. Jen tak provádění cvičných evakuací má pro zaměstnavatele, jeho zaměstnance a další osoby, jež se vyskytují na jeho pracovištích přínos (naplňuje se tak třetí princip systémového přístupu k zajištění BOZP – „bezpečnost práce se vyplácí“). Při její realizaci je též důležité zohlednit, zda v případě „ostré“ evakuace by se jednalo o evakuaci krátkodobou nebo dlouhodobou. Při předpokládané dlouhodobé evakuaci není možné za dostatečnou považovat provedení cvičné evakuace pouhým opuštěním osob ohroženého prostoru a jejich shromážděním na v plánu stanoveném shromaždišti a zjištěním, zda všechny osoby jsou evakuovány.

Proto není vhodné provádět, například každý týden dvě cvičné evakuace na jednotlivých pracovištích, jak to bylo vyžadováno v jedné nemocnici, za účelem, prověření možnosti evakuace všech pracovišť. Nasimulovat co možná nejpodobnější situaci reálné podoby vyžaduje čas na přípravu. Obdobné je to s vyhodnocením zjištěných skutečností, neboť cvičná evakuace má sloužit nejen k výcviku osob, jež jí mají v případě potřeby realizovat, tzn. řídit ji, provádět ji či se jí jen zúčastnit jako evakuovaná osoba, ale též i k získání informací o možnosti řešení krizové situace, která může nastat a o potřebě přijmout opatření k jejímu optimálnímu řešení. To je neméně důležité, neboť to slouží k řízení prevence rizik při práci.

Cvičná evakuace se má v maximálně možné míře přiblížit situaci, která by vznikla v případě mimořádné události, kdy by bylo nutné provést evakuaci osob, případně zvířat či věcí. Proto je důležitá dostatečná příprava a simulace „skutečné“ situace. Je však nutné mít na zřeteli, že nikdy není možné se skutečné situaci zcela přiblížit, a že pokud dojde k potřebě provést „ostrou“ evakuaci jedná se do jisté míry o něco nového, kdy ne vše funguje tak, jako při nácviku. To však neznamená, že cvičné evakuace nemají svůj smysl. Právě naopak! Cvičné evakuace jsou velice důležité pro zvládnutí mimořádné události, ke které u zaměstnavatele došlo. A pokud jsou doplněny dalšími prvky zvyšující bezpečnost a minimalizující škody v případě vzniku mimořádných událostí, např. vyzkoušením si prvotního hasebního zásahu pomocí hasicích přístrojů zaměstnanci, jsou opravdu vysoce pozitivním prvkem řízení prevence rizik při práci.

Dokumentace pro provedení evakuace

Na případnou evakuaci svých pracovišť musí být zaměstnavatel předem připraven. Nedílnou součástí této přípravy je zpracování potřebné dokumentace pro její co možná nejvhodnější realizaci. A to bez ohledu na to, zda je vyžadována právním předpisem či nikoliv.

Nejčastěji se předpokládá provedení evakuace pracovišť zaměstnavatele z důvodu vzniku požáru. Proto u mnohých zaměstnavatelů se i zpracování dokumentace pro evakuaci řídí požadavky na zajištění evakuace v případě vzniku požáru. To však nelze považovat za zcela správný postup. I v případě plánování evakuace by zaměstnavatel měl vycházet z vyhodnocení rizik a konkrétních podmínek na svých pracovištích. Potřeba evakuace osob, zvířat a věcí může vzniknout i z jiných důvodů, např. z důvodu povodně, úniku plynu, a díky tomu může mít jiné požadavky na její provedení (např. nelze použít evakuační cestu přes suterén, nebo jiné možnosti k jejímu provedení (např. je možné použít výtah, který není výtahem evakuačním)). Sám mám vlastní zkušenost s ostrou evakuací z důvodu donesení funkčního, jak bylo později pyrotechnikem potvrzeno, protitankového granátu na pracoviště zaměstnavatele učněm, který se jím chtěl pochlubit svým spolužákům. Důvod pro evakuaci může být opravdu rozličný. Proto na její přípravě by se neměl podílet jen ten, kdo má u zaměstnavatele na starosti zajištění požární ochrany, ale též i ten, kdo má na starosti krizový management.

Každý zaměstnavatel by měl mít zpracovánu jakousi podobu evakuačního plánu, neboť mu to nepřimo v § 102 ukládá zákoník práce: zaměstnavatel je povinen přijmout opatření pro případ evakuace zaměstnanců včetně pokynů k zastavení práce a k okamžitému opuštění pracoviště a odchodu do bezpečí. Dále požaduje, aby podle druhu činností a velikosti pracoviště určil a zajistil potřebný počet zaměstnanců, kteří mimo jiné organizují evakuaci zaměstnanců. Tyto povinnosti se v přiměřené míře vztahují i na osoby samostatně výdělečně činné, jakož i na zaměstnavatele, který je fyzickou osobou a sám též pracuje, tedy např. na praktického lékaře či na notáře (§ 12 zákona č. 309/2006 Sb.).

Pokud zaměstnavatel provozuje činnosti se zvýšeným nebo vysokým požárním nebezpečím, základem jeho dokumentace pro přípravu na evakuaci bude požární evakuační plán, který mu zpracuje technik PO nebo odborně způsobilá osoba. Nesmí však zapomenout, že tento dokument neřeší evakuaci komplexně z pohledu jeho potřeb, tedy především pro ostatní případy evakuace, než je evakuace z důvodu vzniku požáru. Proto je nezbytné, aby k naplnění ustanovení § 102 odst. 6 zákoníku práce si zpracoval jakýsi doplněk. Do této povinnosti se může promítnout i požadavek krajského úřadu, pokud se jedná o zaměstnavatele, kterého úřad zařadil do havarijního plánu kraje nebo do vnějšího havarijního plánu.

Zaměstnavatel, který provozuje jen činnosti bez zvýšeného požárního nebezpečí, by měl vydat dokument, interní předpis, jenž v přiměřené míře řeší předpokládanou potřebu provedení evakuace na jeho pracovištích. Nedílnou součástí tohoto interního předpisu by mělo být grafické znázornění provedení evakuace.

Případná evakuace se v mnohých případech netýká jen zaměstnanců, ale i dalších osob. Proto její řešení by mělo být zpracováno tak, aby se s ním mohl každý, koho se může týkat, seznámit. Tedy nejen zaměstnanci zaměstnavatele a další osoby, které se běžně v jeho prostorech vyskytují (např. zaměstnanci jiného zaměstnavatele pracující na společném pracovišti), ale v přiměřeném rozsahu též i osoby, které jsou u něj mimořádně či poprvé (návštěvy, zákazníci apod.). Nelze vyloučit, že při jejich první návštěvě dojde k situaci, kdy bude nezbytné urychleně prostory zaměstnavatele opustit a možná i bez pomoci někoho znalého místních poměrů.

U zaměstnavatelů, kteří musí mít zpracován požární evakuační plán, tento problém konkrétněji řeší ustanovení vyhlášky o požární prevenci, jež požaduje zpracování a vyvěšení grafického znázornění směru únikových cest v jednotlivých podlažích budov. Nejsou tím míněny vlastní směrové šipky bezpečnostního značení vyznačující směr úniku, ale jeho přehledné grafické znázornění. Ustanovení se však vztahuje pouze na zaměstnavatele provozující činnosti se zvýšeným nebo vysokým požárním nebezpečím.

U ostatních je nutné vycházet z požadavku zákoníku práce přijmout opatření pro případ evakuace zaměstnanců (§ 102 odst. 6). Nedílnou součástí těchto opatření by bezesporu mělo být i dostatečné informování o únikových cestách, po kterých bude případná evakuace provedena. Prioritní je funkční značení směru úniku a dveří pro únik. Zapomenout však nelze ani na přehledové grafické znázornění úniku. Informace má být poskytnuta časově nezávisle prostřednictvím viditelně umístěného grafického znázornění směru úniků z konkrétního místa (místa umístění) v ohroženém prostoru (únikový plán) a prostřednictvím bezpečnostních tabulek vyznačujících směr trasy úniku (směrové šipky a označení únikových východů).

Podoba plánu

Pokud se má jednat o plán, jež má zároveň splňovat požadavek vyhlášky o požární prevenci (na zaměstnavatele se vztahuje povinnost zajistit zpracování požárního evakuačního plánu), je nutné prvé řadě dodržet požadavky na jeho podobu a umístění stanovené vyhláškou. Ustanovení § 33 vyhlášky č. 246/2001 Sb. zná „grafické znázornění směru únikových cest v jednotlivých podlažích“, což lze do jisté míry považovat za obdobu únikového plánu (plán, který znázorňuje možnost úniku). Požadavky na jeho podobu a umístění, jež vyhláška uvádí, jsou velmi obecné. Jedná se především o požadavek umístění na dobře viditelném a trvale přístupném místě v jednotlivých podlažích objektů a zařízení, ve kterých jsou složité podmínky pro zásah nebo kde se provozují činnosti s vysokým požárním nebezpečím anebo v případě, že tak stanoví dokumentace PO (další požadavky se vztahují na požární evakuační plán jako na celek).

Při jeho zpracování lze vycházet z nezávazné technické normy ČSN ISO 23601:2011 (01 8017) Bezpečnostní identifikace – Únikové a evakuační plány. Požadavky v ní uvedené jsou velice podrobné a jsou doplněny čtyřmi příklady únikového plánu, použijeme-li terminologii normy, resp. grafické části požárního evakuačního plánu ve smyslu vyhlášky č. 246/2001 Sb. (přímo v normě je uvedeno, že se jedná o totéž).

Požadavky vyplývající z normy

Uvedená mezinárodní norma stanovuje zásady navrhování a zobrazení únikových plánů obsahujících informace týkající se požární bezpečnosti úniku, evakuace a zdravotnické záchranné služby obyvatel, resp. uživatelů. Využití těchto plánů, jak norma uvádí, je zamýšleno k označování ve veřejných prostorách a na pracovištích. V národní poznámce je uvedeno, že pojem únikový plán je srovnatelný s pojmem „grafická příloha požárního evakuačního plánu ve smyslu vyhlášky č. 246/2001 Sb.“. Z toho lze dovodit, že je srovnatelný s grafickým znázorněním směru únikových cest v jednotlivých podlažích, které uvádí zmíněná vyhláška.

Norma stanovuje velmi podrobné požadavky na podobu a umístění únikového plánu. Kromě všeobecných požadavků uvádí požadavky na návrh plánu a jeho obsah, stanovuje velikost a zobrazení jednotlivých prvků, které plán obsahuje, jakož i materiál, na kterém může být

vyhotoven. Také řeší instalaci a umístění plánu a jeho kontroly a revize. Podívejme se nyní podrobněji na jednotlivé požadavky.

Norma požaduje, aby podkladem pro únikové plány byly požárně bezpečnostní předpisy a postupy (tzn. především vyhláška č. 246/2001 Sb.), aktuální půdorysný výkres, příp. výkresy, stavby a objektu zobrazující hlavní rysy objektu ověřené na místě, určení únikových cest, dokumentace plánování evakuace včetně předpokládaného pohybu lidí, umístění všech zařízení pro hašení požáru a poplachových zařízení, umístění prostředků používaných k ochraně, záchraně a evakuaci osob, povinná opatření, která musí být přijata v případě mimořádné události nebo požáru a umístění úkrytů a míst shromažďování (shromaždišť). Plán musí být navržen v souladu s evakuační strategií objektu a adresnými specifickými potřebami uživatelů zobrazeného prostoru nebo jeho části. Z uvedeného jasně vyplývá, že únikový plán v pojetí normy je mnohem obsažnější, než grafická část požárního evakuačního plánu, u které je vyhláškou požadováno pouze znázornění směru únikových cest v jednotlivých podlažích.

Únikové plány mají být vytvořeny z materiálu a barev, jež budou trvale odolné vlivům prostředí po celou dobu očekávané životnosti. Minimální velikost podle normy musí být 297 mm x 420 mm (formát A3). Výjimku tvoří pouze únikové plány umístěné v jednotlivých místnostech (např. v pokojích hotelů či ubytoven), kde norma povoluje minimální velikost 210 mm x 297 mm (formát A4).

Mezi dalšími základní požadavky na návrh únikového plánu je uvedeno, že musí být barevný na bílém pozadí (bílá bezpečnostní barva nebo fosforeskující bílá) a proveden v měřítku. Normou stanovené měřítko závisí na velikosti objektu, na úrovni znázorněných podrobností a zamýšleném umístění plánu. Podle požadavků normy nemá být zobrazení pro velkorozměrové objekty menší než 1 : 250, pro malé a středně velké objekty 1 : 100 a pro jednotlivé místnosti 1 : 350. Podrobnosti (např. schodiště) mohou být ke zvýšení jejich viditelnosti uvedeny ve větším měřítku. Soubor únikových plánů pro tytéž objekty má být proveden ve stejném měřítku.

Orientace zobrazení plánu musí být vztažena k prohlížející osobě, tzn., že zobrazené na levé straně plánu musí být při umístění plánu i v reálu vůči prohlížejícímu vlevo a naopak. Z tohoto důvodu je nutné plán někdy vyhotovit na šířku formátu a jindy na jeho výšku (před zpracováním plánu musí být známo přesné místo jeho umístění).

Náležitosti únikového plánu

Norma požaduje, aby únikový plán, kromě zobrazené části objektu s vyznačenými evakuačními cestami a dalšími náležitostmi, tedy podrobnostmi únikového plánu, obsahoval záhlaví, přehledový plán, bezpečnostní pokyny, legendu a další informace (název objektu, označení podlaží, zhotovitele plánu, datum vyhotovení plánu, číslo revize a číslo plánu).

Únikové plány musí mít normalizovaná záhlaví, která obsahují slova „Únikový plán“ v jazyce země, v které se plán použije. Barevné provedení záhlaví musí být provedeno v bezpečnostní zelené barvě a uvedený text musí být v kontrastní barvě (ve vzorech je použita bílá). V záhlaví mohou být použita velká a malá písmena. Minimální výška záhlaví na formátu A3 má činit 21 mm a výška použitého velkého písma minimálně 13 mm (tj. velikostí písma 56). Dále norma uvádí příklady pro formáty A2, A1 a A0, tedy pro plochu plánu až 1 m². Vždy je počítáno s tím, že plán je zobrazen na šířku papíru, což v praxi není vždy pravdou. Bohužel pro formát A4 nejsou hodnoty stanoveny. Vyjdeme-li z obecných požadavků normy, že minimální výška záhlaví je 7 % nejmenšího rozměru formátu plánu a výška jeho písmen

nejméně 60 % výšky záhlaví, zjistíme, že výška záhlaví musí být minimálně 15 mm a výška písma musí být minimálně 9 mm, tj. velikost písma 39. Nutné je však mít na paměti, že velikost písma musí splňovat podmínku, že musí být čitelné ze zamýšlené pozorovací vzdálenosti. V případě záhlaví by to mělo platit dvojnásob, neboť to by mělo upoutat.

Na konkrétním zobrazení únikového plánu, resp. v jeho části nazvané podrobnost únikového plánu (podrobně zobrazená oblast vyznačená v přehledovém plánu půdorysu podlaží, jež je jeho ústředním motivem) musí být znázorněna část půdorysu podlaží objektu (pokud není zobrazeno celé podlaží) tak, aby byly vynechány nepodstatné podrobnosti (nevyužívat fotokopie stavebního výkresu), zvýrazněny důležité prvky, zvýšena čitelnost a srozumitelnost a půdorys byl orientován podle postavení prohlížející osoby. Barva obrysů konstrukčních prvků musí být černá.

V rámci půdorysů objektu musí být všechny definované oblasti znázorněny jednotně. Tloušťka čáry, jež znázorňuje nosné stěny, musí být minimálně 1,6 mm (čtyři a čtvrt bodu). Dělicí příčky interiérů musí být zobrazeny čarami o tloušťce nejméně 0,6 mm, tedy jeden a půl bodu či přesněji 1,596 bodu. Detailní prvky (schodiště, regály, okna atd.) musí být podle normy zobrazeny čarou o tloušťce nejméně 0,15 mm (půlbodová, přesněji 0,399 bodu). Přitom všem znázornění dlouhých únikových chodeb, architektonických prvků nebo zařízení musí poskytnout uživateli plánu představu o měřítku, resp. vzdálenosti. To do jisté míry koliduje s normou uváděnou možností chodby a další podrobnosti uvádět ve větším měřítku.

Zobrazeno též musí být umístění schodiště, jakékoliv specifické evakuační opatření k dispozici pro osoby se zdravotním postižením (pro označení evakuační cesty pro tyto osoby doporučuji použít symbol vozíčkáře), umístění a typ věcných prostředků požární ochrany pro prvotní hasební zásah a nouzových a záchranných prostředků a umístění výtahů. Bezpečnostní značky uvedené v plánu musí mít podle požadavku normy minimální výšku 7 mm. Musí být uvedeny v bezpečnostních barvách podle ISO 3864-1. Pokud z důvodu použitého měřítka není možné zobrazit jejich přesné umístění, mohou být značky uvedeny samostatně na nejbližším volném místě s odkazovou čarou označující přesné umístění.

Dále musí popisovaná část objektu obsahovat všechny horizontální i vertikální nouzové východy a únikové cesty. Jejich směr může být (ale nemusí, neboť norma umožňuje pouze vyznačit únikové cesty bez směru úniku) vyznačen šipkou typu D podle ČSN ISO 3864-3:2012 (01 8011). Šipka musí mít barvu bezpečnostní zeleně (podle ČSN ISO 3864-1:2012). Únikové cesty musí být zvýrazněny světle zelenou, která poskytuje dostatečný kontrast k šipkám. Aby úniková cesta směřovaná šipkami byla viditelná za šera, lze použít fosforeskující materiály či grafické metody jako je odstín nebo šrafování únikové cesty.

Dalším, zcela logickým požadavkem normy je, aby na půdorysu byl zobrazen bod místa uživatele („Jste zde“), které musí být zároveň místem umístění plánu v terénu. Norma pro zobrazení uvádí modrý (bezpečnostní modrá podle ČSN ISO 3864-1:2012) kruh doplněný vysvětlujícím textem „Jste zde“. Vzhledem k tomu, že norma je nezávazná, je přípustné nahradit jej symbolem stojící postavy. Lépe to i naplňuje myšlenku uvedenou v úvodu normy, že pro pochopení systému únikových cest je potřeba co nejméně spoléhat na použití slov. Výhodné je to nejen tam, kde lze předpokládat pohyb cizinců, jež neovládají český jazyk.

I pro zobrazenou část půdorysu objektu platí, že všechny prezentované informace musí být čitelné ze zamýšlené pozorovací vzdálenosti. Minimální výška písma (například označení místnosti) musí být 2 mm (velikost písma 9). Font písma má být zvolen tak, aby byl co nejčitelnější ze zamýšlené pozorovací vzdálenosti. Mělo by se tedy jednat o bezpatkové písmo

(například Arial). Základní barva textu má být černá. Použití ostatních barev norma připouští k zvýraznění textu.

Kromě malých objektů, u kterých je únikový plán náhledem na celý půdorys objektu, musí podle požadavků normy každý únikový plán obsahovat přehledový plán. Ten znázorňuje nejen celkový půdorys objektu, příp. areálu, se zvýrazněnou částí, která je zobrazena v podrobnosti na příslušném únikovém plánu, ale též lokalitu místa shromažďování (shromaždiště) a zjednodušené zobrazení okolí (např. komunikace, parkovací plochy, další budovy). Rozměr přehledového plánu nesmí přesáhnout 10 % plochy únikového plánu.

Dále musí únikový plán obsahovat požární a nouzové bezpečnostní pokyny (pokyny pro uživatele, které mají být dodrženy v případě požáru). Norma umožňuje jejich umístění i v blízkosti únikového plánu, tedy nemusí být nutně jeho součástí.

Na únikovém plánu nesmí chybět legenda, jež poskytuje význam použitých bezpečnostních a grafických značek a barevných kódů.

Norma požaduje, aby únikové plány byly v pravidelných intervalech kontrolovány s cílem zjistit jejich čitelnost, viditelnost, srozumitelnost a aktuálnost. Tento požadavek je zcela pochopitelný a je možné zde doporučit lhůtu jednoho roku, jež platí pro požární evakuační plány. Dále norma požaduje, aby v případě jakékoliv změny objektu nebo jeho požární bezpečnosti nebo postupů v nouzové situaci bylo provedeno přezkoumání únikových plánů a v případě potřeby k jejich revize.

Požadavky na zpracování únikového plánu, které uvádí norma, je možné využít při zpracování interního dokumentu k naplnění požadavku § 102 odst. 6 zákoníku práce, jakož i ke zpracování grafické části požárního evakuačního plánu. Je vhodné, alespoň některé zásadní požadavky akceptovat – například označení místa, kde je plán umístěn, tedy, kde se osoba nachází, typ šipky vyznačující směr úniku.

Cvičná evakuace

Provedení cvičné evakuace na pracovištích zaměstnavatele by jím nemělo být chápáno jen jako naplnění požadavku právního předpisu nebo požadavku pro získání akreditace či certifikace, ale jako ověření kvality řízení zajištění BOZP, PO a krizového managementu, včetně koordinace činností, na jeho pracovištích. Cvičná evakuace neslouží k pouhému zjištění za jak dlouhou dobu a jak se zaměstnanci dostanou z ohroženého prostoru, ale měla by být proškou přístupů vedení i ostatních, především vedoucích, zaměstnanců k zajištění BOZP, PO a krizového managementu. K tomu je potřebná nejen její důkladná příprava, ale i vnímání její důležitosti vedením zaměstnavatele – zápis o její realizaci není pouhým dokladem o provedení, ale jedním ze základních podkladů pro další řízení BOZP, PO a krizového managementu.

Na úvod je nutné uvést, že pod v článku uvedeným pojmem „cvičná evakuace“ není myšleno jen cvičné provedení evakuace (dlouhodobé – je nutné zajistit náhradní ubytování, resp. dlouhodobé náhradní umístění, např. v nemocnicích pro pacienty), ale též i cvičné provedení vymístění (krátkodobá evakuace – postačí pouhé vymístění osob z ohroženého prostoru na shromaždiště). V praxi se obecně používá pojem cvičná evakuace pro všechny případy nácviků a mnohým je pojem vymístění neznámý. Proto i v tomto článku je použit pojem cvičná evakuace pro všechny případy, i když u většiny zaměstnavatelů se bude jednat o nácvik vymístění, tedy o krátkodobou evakuaci.

Provedení cvičné evakuace zaměstnanců a případně i dalších osob (návštěvníků, žáků, pacientů atd.), jedno zda krátkodobé nebo dlouhodobé, je jakousi pomyslnou „třešinkou na dortu“ při zajišťování bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, požární ochrany a krizového managementu (zkráceně KM) na pracovištích zaměstnavatele. Jedná se o prověření nejen přípravy na mimořádnou situaci (požár, havárii, přírodní katastrofu, teroristický útok apod.), ale též i o prověření kvality řízení BOZP, PO a KM u zaměstnavatele, neboť cvičná evakuace umožňuje v maximálně možné míře se přiblížit podmínkám za mimořádné situace, které v rámci zajištění BOZP, PO a KM mají jednotliví vedoucí zaměstnanci být na jimi řízených pracovištích schopni řešit. To však předpokládá, že zaměstnavatel k cvičné evakuaci nepřistupuje formálně (není pouhým prostředkem k naplnění požadavku právního předpisu nebo certifikačních standardů). Jakož i, že vedení zaměstnavatele ji nepovažuje za záležitost pouze odborných zaměstnanců na problematiku BOZP, PO a KM, ale všech zaměstnanců dotčených pracovišť, a že závěry z ní vyplývající jsou pro něj podnětem k zlepšení úrovně řízení BOZP, PO a KM.

Požadavky na provádění cvičných evakuací

Povinnost provádět cvičné evakuace může zaměstnavateli vyplynout z právního předpisu nebo z vlastního závazku tak činit.

Zákonnou povinnost lze pro některé zaměstnavatele (provozující objekty a prostory se složitými podmínkami pro zásah nebo činnosti s vysokým požárním nebezpečím, případně stanoví-li tak dokumentace PO zpracovaná na základě stanovení podmínek požární bezpečnosti) dovést z požadavku na provedení cvičného požárního poplachu za účelem prověření úplnosti a správnosti požárního evakuačního plánu. Úplnost a správnost tohoto dokumentu opravdu nejlépe prověří cvičná evakuace.

Požární evakuační plán slouží pouze pro případ vzniku požáru, tzn., že vychází z podmínek, které se předpokládají, že nastanou při vzniku požáru (upravuje postup při evakuaci osob, zvířat a materiálu z objektů zasažených nebo ohrožených požárem). V případě vzniku jiné mimořádné události, např. povodeň nebo únik nebezpečného plynu, řešení v něm uvedené nemusí být tím nejvhodnějším, nebo dostatečným. Zaměstnavatel by evakuaci měl mít řešeno komplexněji. Cvičná evakuace by měla vycházet z této varianty. Realizace cvičné evakuace primárně patří do oblasti krizového managementu, nikoliv požární ochrany, kam je většinou, z důvodu řešení právním předpisem, zařazována.

Příprava cvičné evakuace

Cvičná evakuace má zaměstnavateli přinést důležité informace pro další řízení BOZP, PO a KM na jeho pracovištích, a to díky umožnění řešit krizovou situaci za podmínek velice podobných těm, které by nastaly při skutečném vzniku mimořádné události, jež je simulována (kvalifikovaný odhad) při cvičné evakuaci. Nikdy není možné tuto situaci zcela přesně napodobit, což mohou potvrdit z vlastní praxe (viz příklad z praxe č. 1). Vždy by však mělo být usilováno o co možná největší přiblížení se podmínkám, které v důsledku mimořádné události vzniknou. Z tohoto důvodu není možné realizovat cvičné evakuace jak „na běžícím pásu“, např. z důvodu, aby byla prověřena všechna pracoviště zaměstnavatele, provádět po dobu půl roku dvě cvičné evakuace týdně (jedná se o příklad z praxe). Tyto cvičné evakuace mají mnohem nižší hodnotu, než kdyby byla provedena jen jedna za čtrnáct dní a díky tomu nebyla za půl roku prověřena všechna pracoviště.

Příklad z praxe č. 1:

V roce 1992 donesl učeň na pracoviště nejmenovaného učiliště protitankový granát, který našel v opuštěném vojenském prostoru, aby se s ním pochlubil ostatním učňům. Byl přivolán pyrotechnik a provedena evakuace celého učiliště. V té době bylo běžnou „zábavou“ zdejších učňů volat na učiliště, že v jeho areálu se nachází bomba (někdy i dva telefonáty týdně). A tak tato ostrá evakuace byla téměř rutinní záležitostí, neboť jí předcházela celá řada provedených planých evakuací. Vše proběhlo spořádaně a podle stanovených pravidel. Až po skončení celé akce bylo zjištěno, že v sousední místnosti, kde byl granát umístěn, tedy jen přes zeď, byla mimořádně z důvodu malování v místnosti, kde bylo její řádné stanoviště, umístěna svařovací souprava.

Pro naplnění požadavku, aby průběh cvičné evakuace co nejlépe imitoval předpokládanou skutečnost, je nezbytné připravit nejen průběh vlastní evakuace, ale především podrobnou simulaci vzniklé mimořádné události (povodeň nebo požár, jeho místo a rozsah atd.), jež bude určujícím prvkem pro vlastní průběh cvičné evakuace, tzn., připravit tzv. rozehru (cvičná evakuace se do jisté míry podobá vojenskému cvičení).

Rozehra především obsahuje informace a časy (časem T se označí vyhlášení požárního poplachy, od něj se odvíjí veškeré časy následných a předcházejících činností), které jsou do vlastního průběhu cvičné evakuace „uměle“ dosazovány, aby byla co možná nejlépe imitována předpokládaná reálná podoba mimořádné události a průběh evakuace. Také může obsahovat informace, které nahradí činnosti, jež z provozních důvodů nemohou být při cvičné evakuaci realizovány, avšak při skutečné by byly provedeny. Jedná se například o poskytnutí informace řídicímu evakuace, že na evakuovaná pracoviště byly právě přerušeny dodávky energií (vypnutí energií je simulováno tím, že příslušný zaměstnanec se dostaví do místnosti, kde je umístěn vypínač nebo uzávěr energie a dotkne se jej [hodnotící cvičnou evakuaci může měřit čas]).

Rozehra může mít podobu tabulky se sloupci čas (v minutách), činnost, činnost provádí, kontrola, kontrolu provádí. Do těchto sloupců jsou poté uvedeny informace pro optimální provedení cvičné evakuace. Například k času „T – 300“ se uvede činnost „Oznámení cvičné evakuace hasičskému záchrannému sboru kraje.“, a že ji provede: „technik PO“ a k času T + 15 se uvede činnost „Oznámení vypnutí elektrické energie řídicímu evakuace“. V případě, že provedení cvičné evakuace nebude zaměstnancům předem oznámeno, je nezbytné, aby rozehra obsahovala požadavky na včasné poskytnutí informací, které zamezí uskutečnění některých kroků, jež na rozdíl od ostré evakuace nejsou v případě cvičné evakuace žádoucí, například ohlášení požáru na hasičský záchranný sbor ohlašovou požáru (pokud se jednotka hasičského záchranného sboru na cvičnou evakuaci nepodílí).

V provozech, v kterých provedení cvičné evakuace může znamenat možný vznik mimořádných nebezpečí (např. nemocnice), je v rámci přípravy cvičné evakuace možné zpracovat analýzu předpokládaných rizik spojených s provedením cvičné evakuace. Z ní vyplynou oprávněně předpokládaná nebezpečí, ke kterým se stanoví vhodná opatření. Může se jednat například o zvýšenou možnost vzniku drobných zranění (vyvrknutí nohy atd.) nebo o vznik paniky na jiných pracovištích či o nebezpečí nezapnutí všech zařízení po opětovném zapojení elektrické energie.

Zaměstnavatel se před provedením cvičné evakuace musí rozhodnout, zda o jejím provedení budou zaměstnanci předem informováni, nebo z důvodu přiblížení se realitě ostré evakuace bude vyhlášena bez oznámení. Od toho se odvíjí zpracování řídicího dokumentu, na základě kterého bude cvičná evakuace provedena. Bude-li informace poskytnuta zaměstnancům

předem, je vhodné zpracovat například příkaz ředitele, v kterém budou uvedeny základní informace o provedení cvičné evakuace – kdy, kde, kdo ji bude hodnotit (členové hodnotitelského týmu), do kdy bude zpracována závěrečná zpráva pro vedení zaměstnavatele atd.

Provedení cvičné evakuace

Cvičná evakuace by měla být prokoukou funkčnosti systému zajištění BOZP, PO a KM. Nemělo by se tedy jednat o pouhý nácvik opuštění ohrožených prostor osobami, které se zde vyskytují a případně též o vyvedení či vystěhování ohrožených zvířat a vynesení věcí a materiálu, ale též i o zjištění funkčnosti signalizačních zařízení, o zjištění počtu a stavu prostředků pro evakuaci, o zjištění reakcí zaměstnanců, kterým je mimořádná událost nahlášena nebo ji zjistí (viz příklad z praxe č. 2), o způsob reakce zaměstnanců na vzniklou mimořádnou událost atd.

Příklad z praxe č. 2:

Protitankový granát donesený na učiliště přinesl ještě jeden zásadní poznatek. Když učeň, který jej na učiliště přinesl, ho ukazoval ostatním, byl přistižen mistrem odborné výchovy. Ten mu jej zabavil a uzamkl ho do stolu. A až druhý den na poradě mistrů odborné výchovy o této skutečnosti informoval hlavního mistra. Jak bylo zjištěno přivolaným pyrotechnikem, jednalo se o zcela funkční granát. Mistr odborné výchovy tedy nedokázal správným způsobem vyhodnotit vzniklou mimořádnou událost.

Většinou bude cvičná evakuace provedena jako simulace evakuace z důvodu vzniku požáru (jak již bylo uvedeno, měly by být zohledňovány i jiné případy v závislosti na konkrétních podmínkách u zaměstnavatele). V tomto případě je vhodné cvičnou evakuací prověřit nejen celý systém pro likvidaci požáru včetně provedení evakuace, ale též zařadit i jiné s tím související činnosti (viz příklad z praxe č. 3). Může se například jednat o cvičení prvotního hasebnímu zásahu pomocí hasicích přístrojů, které je možné zařadit na závěr cvičné evakuace. Z vlastní zkušenosti to mohu jen doporučit. Nejenže evakuace se pro zaměstnance stává zajímavější (mám zkušenost s tím, že toto cvičení mají zaměstnanci v oblibě), ale přináší jim i získání praktické zkušenosti, kterou mohou uplatnit i v občanském životě. Pro mnohé je to první praktická zkušenost s použitím hasicího přístroje, díky které si uvědomí značně omezenou možnou dobu použití hasicího přístroje, možnost znovuvznícení požáru, závislost možnosti uhašení požáru na jeho rozhořívání, které je poměrně rychlé atd.

Příklad z praxe č. 3:

V souladu s příkazem ředitele byla na pracovištích jedné kliniky Všeobecné fakultní nemocnici v Praze vyhlášena cvičná evakuace spuštěním čidla elektrické požární signalizace v místnosti „Čajová kuchyňka“. Za dvě minuty následoval dotaz z technického dispečinku, zda nedošlo v místnosti čajové kuchyňky k požáru. Zaměstnanec, který zprávu přijal, ověřil vznik požáru, potvrdil jej technickému dispečinku a na klinice vyhlásil požární poplach v souladu s ustanovením požární poplachové směrnice. Byla zahájena simulace prvotního hasebnímu zásahu v prostoru čajové kuchyňky pomocí dvou přenosných hasicích přístrojů. Vzhledem k tomu, že se, v souladu s rozehrou, nepodařilo požár uhasit, byla vyhlášena evakuace kliniky. Okamžitě byly otevřeny dveře na únikové cestě a zablokováno jejich automatické uzavírání. Následovala evakuace pacientů, které simulovaly figuríny a někteří zaměstnanci kliniky (obr. č. 2). Zároveň bylo simulováno vypnutí přívodu elektrické energie a medicinálních plynů na pracoviště kliniky. Před kliniku přijel sanitní vůz k zajištění přepravy evakuovaných pacientů na jiné kliniky. Simulováno bylo řešení ochrany pacientů v době nepříznivých klimatických

podmínek (zima a déšť). Na závěr si zaměstnanci kliniky vyzkoušeli provedení prvotního hasebního zásahu pomocí hasicích přístrojů při požáru hořlavé kapaliny. O průběhu cvičné evakuace byla provedena fotodokumentace a natočen videozáznam, jež se staly, společně s porízenými poznámkami, podklady pro zpracování zprávy hodnotitelského týmu o provedené cvičné evakuaci.

V případě provádění cvičné evakuace z důvodu požáru je vhodné, aby nácviku evakuace předcházelo vyhlášení požárního poplachu, tedy, aby byl ohlášen vznik požáru na ohlašovnu požáru zaměstnancem nebo prostřednictvím elektrické požární signalizace (prověří se její funkčnost). Následovat by měla simulace hašení požáru a provedení úkolů, které vyplývají z požární poplachové směrnice – uzavření přívodů energií, simulace přivolání jednotky požární ochrany atd. V rozehře stanovené době bude z důvodu rozšíření požáru nařízeno provedení evakuace. Po shromáždění zaměstnanců na v evakuačním plánu určeném shromaždišti se provede zjištění, zda byli evakuováni všichni. Poté může následovat cvičení prvotního hasebního zásahu pomocí hasicích přístrojů. Nejprve by měla být provedena praktická ukázka s výkladem a poté si jednotliví zaměstnanci sami mohou hasební zásah vyzkoušet.

Celý průběh sleduje a zapisuje ustanovený hodnotitelský tým, který na základě výsledků zpracuje hodnotící zprávu. Z cvičné evakuace může pořizovat fotodokumentaci nebo i video záznam. Ty mohou být použity i v rámci školení požární ochrany.

Závěrečné hodnocení

O provedené cvičné evakuaci by měla být sepsána závěrečná zpráva. Její obsah není stanoven. Může být například tvořena z kapitol: námět (popis výchozí situace pro evakuaci), rozehra (stanovení konkrétních podmínek a časů), průběh (popis průběhu cvičné evakuace včetně zaznamenaných časů), doporučení pro zlepšení a podpisy členů hodnotitelského týmu a rozdělovník (komu jsou jednotlivé výtisky zprávy předány). Přílohu může tvořit fotodokumentace.

Zpráva by měla být projednána na vedení zaměstnavatele a měla by se stát výchozím dokumentem pro zlepšení řízení zajištění BOZP, PO a KM na pracovišti, kde byla cvičná evakuace provedena.

Závěr

Cvičná evakuace je významným nástrojem pro řízení rizik při práci, neboť při správném způsobu provedení poskytne zaměstnavateli celou řadu informací, které by jinak těžko získal. Prověří mu nejen technické vybavení, ale i úroveň znalostí a dovedností zaměstnanců, které mohou být velmi důležité při vzniku mimořádné události.

Způsob její realizace vypovídá o úrovni vnímání potřeby zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, požární ochrany a krizového managementu u zaměstnavatele na všech úrovních řízení.